

Modyfikacja kodeksowych ograniczeń członków zarządu wobec sp. z o.o. w przypadku upadłości spółki

Dariusz Jurkiewicz

Wstęp

Zagadnienie ograniczeń członków zarządu wobec spółki z ograniczoną odpowiedzialnością poruszane jest zazwyczaj w piśmiennictwie w kontekście art. 207 Kodeksu spółek handlowych²³⁷. Analiza tego artykułu rodzi pytanie czy wskazane w nim źródła ograniczeń stanowią katalog zamknięty, czy też może dochodzić do ograniczeń członków zarządu na innej podstawie, a jeśli tak to w jakim zakresie. Próbę odpowiedzi na tak postawione pytanie daje analiza Prawa upadłościowego i naprawczego²³⁸, jako regulacji wywierającej znaczący wpływ na sposób funkcjonowania sp. z o.o., a co za tym idzie wpływającej lub mogącej wpływać na działanie jej organów w szczególności zarządu, jak i prawa i obowiązki członków zarządu. Skutki ogłoszenia upadłości odnoszą się bowiem zarówno do osoby upadłego przedsiębiorcy, jak i do jego majątku²³⁹.

I. Ograniczenia członków zarządu

Wewnętrzne relacje między spółką, a członkami zarządu podlegają lub mogą podlegać ograniczeniom. W przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, źródła tych ograniczeń wskazuje art. 207 k.s.h., który stanowi że: „*Wobec spółki członkowie zarządu podlegają ograniczeniom ustanowionym w niniejszym dziale, w umowie spółki oraz, jeżeli umowa spółki nie stanowi inaczej, w uchwałach wspólników.*” Przepis art. 207 k.s.h. odnosi się do sfery wewnętrznej funkcjonowania spółki, a nie do stosunków prawnych z osobami trzecimi²⁴⁰. Artykuł 207 k.s.h. wskazując, że „*wobec spółki członkowie zarządu podlegają ograniczeniom ustanowionym w niniejszym dziale ...*” odnosi się do ograniczeń, o których mowa w dziale I (Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością), tytułu III (Spółki kapitałowe) k.s.h. W dziale tym jedynie w Rozdziale 6 Rozwiązanie i likwidacja spółki, znajduje się odniesienie do upadłości spółki, poprzez wskazanie, że ogłoszenie upadłości spółki powoduje jej rozwiązanie (art. 270 k.s.h.). Dodatkowo, art. 289 k.s.h.

²³⁷ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych – dalej jako k.s.h.

²³⁸ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze - dalej jako p.u.n.

²³⁹ T. Mróz, M. Stec, *Prawo gospodarcze prywatne*, Warszawa 2009, s. 83.

²⁴⁰ M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych Komentarz*, Warszawa 2009, Cyt. za R. Pabis, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2003, s. 375.

precyzuje, że w przypadku upadłości spółki jej rozwiązanie następuje po zakończeniu postępowania upadłościowego, z chwilą wykreślenia z rejestru. Wniosek o wykreślenie z rejestru składa syndyk. Natomiast spółka nie ulega rozwiązaniu w przypadku, gdy postępowanie kończy się układem lub zostaje z innych przyczyn uchylone lub umorzone (art. 289 §2 k.s.h.).

Na tle ww. regulacji, powstaje pytanie czy są to jedyne źródła/podstawy ograniczeń członków zarządu wobec spółki i czy p.u.n. mieści się w katalogu źródeł ograniczeń wskazanych w art. 207 k.s.h. skoro art. 270 k.s.h. odnosi się do upadłości spółki?

Próbę klasyfikacji ograniczeń kompetencji zarządu (nie członków zarządu) w spółkach kapitałowych podjął R. Szczęsny, który ze względu na źródła ograniczeń wyróżnił:

- 1) ograniczenia wynikające z mocy prawa, a w ramach nich:
 - a) ograniczenia kodeksowe (wynikające z przepisów k.s.h.), oraz
 - b) pozakodeksowe (które wynikają z innych ustaw niż k.s.h.),
- 2) ograniczenia wynikające z woli wspólników, gdzie wyróżnił trzy podgrupy tj.:
 - a) umowę spółki,
 - b) uchwały wspólników, oraz
 - c) regulamin zarządu i uchwały rady nadzorczej²⁴¹.

Pomijając kwestie, czy powyższa klasyfikacja będzie w pełni adekwatna do ograniczeń samych członków zarządu, bez wątplenia można stwierdzić, że członkowie zarządu podlegają ograniczeniom kodeksowym, jak i pozakodeksowym, pomimo, że art. 207 k.sh. nie wymienia ograniczeń pozakodeksowych.

Wśród ograniczeń kodeksowych członków zarządu można wskazać ich następujące kategorie:

1) Ograniczenia wynikające z zakresu kompetencji zarządu. Na kompetencje zarządu składają się dwa zasadnicze zadania tj. prowadzenie spraw spółki oraz reprezentowanie spółki. W zakresie prowadzenia spraw spółki istnieje domniemanie kompetencji zarządu, jest on właściwy do podejmowania wszystkich decyzji gospodarczych w spółce, jeśli nie zostały one wyraźnie (ustawowo lub umownie) zastrzeżone do kompetencji innego organu – domniemanie to można wywieść z art. 201§1 k.s.h.²⁴². Jako przepis ograniczający kompetencje zarządu wskazuje się art. 228 k.s.h., który określa, jakie sprawy wymagają uchwały wspólników - to o czym ma decydować uchwała wspólników, nie należy do kompetencji zarządu²⁴³.

2) Ograniczenia wynikające z konieczności uzyskania zgody innych członków zarządu. W spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, każdy członek zarządu ma prawo i obowiązek prowadzenia

²⁴¹ R. Szczęsny, *Zarząd w spółkach kapitałowych*, Zakamycze 2005 r., s. 31.

²⁴² T. Mróz, M. Stec, *Prawo ...*, dz. cyt., s. 288.

²⁴³ M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks ...*, dz. cyt., s. 375.

spaw spółki (art. 208 §2 k.s.h.) - zasada kolegialności prowadzenia spraw spółki nie obowiązuje bezwzględnie. Kodeks bowiem stanowi, że jeżeli jednak przed załatwieniem sprawy, która mieści się w zakresie zwykłych czynności spółki, choćby jeden z pozostałych członków zarządu sprzeciwi się jej przeprowadzeniu lub jeżeli sprawa przekracza zakres zwykłych czynności spółki, wymagana jest uprzednia uchwała zarządu (art. 208 §4 k.s.h.).

Wydaje się, że ww. przepisy stanowią ograniczenie członków zarządu wobec spółki, poprzez powierzenie im do prowadzenia indywidualnie jedynie spraw nieprzekraczających zwykłych czynności spółki, przy zastrzeżeniu, że nie będzie to rodzić sprzeciwu innego członka zarządu.

3) Prawo kontroli. W piśmiennictwie podnosi się także, że przez ograniczenie kompetencji zarządu rozumie się również poddanie zarządu działaniom kontrolnym wspólników, rady nadzorczej, czy komisji rewizyjnej, co wiąże się m.in. z udostępnianiem tymże organom lub osobom informacji o spółce, oznacza także konieczność składania wyjaśnień lub przygotowywania odpowiednich dokumentów²⁴⁴. Przy czym poglądu tego nie podziela M. Rodzyńkiewicz, który stwierdza, że poddanie się działaniom kontrolnym wspólników wynikającym z art. 212 k.s.h., nie mieści się w sferze ograniczeń z art. 207 k.s.h., albowiem jest to sprawa z zakresu relacji pomiędzy zarządem, a wspólnikami, a nie pomiędzy zarządem, a spółką²⁴⁵. Wydaje się słuszne zakwestionowanie samej kontroli, jako sposobu ograniczenia członków zarządu, czy zarządu. Wydaje się, że przepisy uprawniające do kontroli zarządu przez wspólników, czy przez radę nadzorczą, nie mogą być traktowane, jako forma ograniczenia zarządu, w rozumieniu art. 207 k.s.h. Kontrola nie może być rozumiana, jako ograniczenie.

4) Ograniczenia wynikające z sytuacji kolizyjnych. Wśród podstaw ustawowych ograniczeń członków zarządu wymienia się tutaj art. 209-211 k.s.h.²⁴⁶. W przypadku sprzeczności interesów spółki z interesami członka zarządu, członek zarządu powinien wstrzymać się od udziału w rozstrzygnięciu takich spraw (art. 209 k.s.h.). Dalej członek zarządu bez zgody spółki nie może zajmować się interesami konkurencyjnymi, ani uczestniczyć w spółce konkurencyjnej (art. 211 k.s.h.). Wprowadzenie takich zasad stanowi przykład ograniczenia członków zarządu wobec spółki, równocześnie wskazać można, że zasady te dotyczące sytuacji kolizyjnych odnoszą się wprost do członków zarządu, a nie odnoszą się do zarządu, jako organu spółki kapitałowej. Jako przykład regulacji sytuacji kolizyjnych można wymienić także art. 210 k.s.h. - w umowie między spółką a

²⁴⁴ A. Szumański, *Komentarz Kodeks Spółek Handlowych*, [w:] S. Sołtysiński I in., *Komentarz Kodeks Spółek Handlowych*, t. II, Warszawa 2005, s. 508.

²⁴⁵ M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks ...*, dz. cyt., s. 375.

²⁴⁶ A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych, Komentarze Zakamycza*, t. I, Zakamycze 2004, s. 888, tak też M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks ...*, dz. cyt., s. 375.

członkiem zarządu oraz w sporze z nim spółkę reprezentuje rada nadzorcza lub pełnomocnik powołany uchwałą zgromadzenia wspólników.

Analizując powyższe kategorie ograniczeń kodeksowych członków zarządu można wyprowadzić także ich następujący podział:

1) ograniczenia dotyczące pełnionej funkcji członka zarządu np. uprawnienie do samodzielnego prowadzenia spraw nieprzekraczających zwykłego zarządu i konieczność uzyskania zgody w sprawach przekraczających zwykły zarząd (art. 208 §3 k.s.h.),

2) ograniczenia wynikające z uprawnień (interesów) osobistych członka zarządu np. konieczność wstrzymania się od udziału w rozstrzyganiu spraw, w których występuje sprzeczność interesów członka zarządu z interesami spółki (art. 209 k.s.h.).

Prawo upadłościowe i naprawcze należy zakwalifikować do pozakodeksowych źródeł ograniczeń członków zarządu, albowiem przepisy art. 270 k.s.h. i 289 k.s.h. odnosząc się do upadłości spółki nie odwołują się do ewentualnych ograniczeń członków zarządu spółki wynikających z upadłości, a pozostałe przepisy Rozdziału 6 Rozwiązanie i likwidacja spółki, dotyczą kwestii regulacji procesu likwidacji spółki, który należy odróżnić od postępowania upadłościowego. Jako przykład można wskazać, że likwidacja na podstawie przepisów k.s.h. przewiduje wprowadzenie instytucji likwidatorów w miejsce zarządu, który przestaje funkcjonować²⁴⁷. Natomiast wszczęcie postępowania upadłościowego nie powoduje konsekwencji w zakresie istnienia organu spółki w postaci zarządu, a co za tym idzie nie powoduje konieczności pozbawienia funkcji członków zarządu, nawet w przypadku upadłości likwidacyjnej.

Na marginesie wskazać należy, że postępowanie upadłościowe stanowi wyjątek od zasady, że rozwiązanie spółki następuje po przeprowadzeniu procedury likwidacyjnej (art. 272 k.s.h.)²⁴⁸.

II. Ograniczenia członków zarządu wobec spółki w upadłości

Przechodząc do analizy wpływu postępowania upadłościowego i naprawczego na ograniczenia członków zarządu wyjść należy od wskazania, że przepisy te mają charakter *lex specialis* w stosunku do przepisów k.s.h.²⁴⁹. Przepisy p.u.n. w zakresie objętym przedmiotem niniejszego opracowania, będą miały zastosowanie do sp. z o.o. odpowiednio od dnia ustanowienia zabezpieczenia np. w postaci tymczasowego nadzorcy sądowego lub zarządu przymusowego w przypadku postępowania w sprawie ogłoszenia upadłości lub w przypadku wydania postanowienia przez sąd o ogłoszeniu

²⁴⁷ M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks ...*, dz. cyt., s. 515.

²⁴⁸ A. Szajkowski, M. Tarska *Komentarz Kodeks Spółek Handlowych*, [w:] S. Sołtysiński I in., *Komentarz Kodeks Spółek Handlowych*, t. II, Warszawa 2014, s. 814.

²⁴⁹ R. Adamus, *Skutki układu spółki jawnej zawartego w postępowaniu upadłościowym albo naprawczym dla praw wierzycieli wobec wspólników spółki jawnej*, „Rejent”, nr 2007/6, Warszawa, s. 43.

upadłości spółki. Ogłoszenie upadłości nie powoduje zaniechania działalności przez organy upadłego niebędącego osobą fizyczną²⁵⁰. Postępowanie upadłościowe obejmuje swym zasięgiem majątek upadłego (spółki) wchodzący w skład masy upadłości, nie pozbawia go natomiast swobody w rozporządzaniu tymi składnikami, które do tej masy nie weszły²⁵¹.

W dalszej analizie przyjęto wskazaną wyżej systematykę ograniczeń tj. w zakresie pełnienia funkcji członka zarządu oraz ograniczeń wynikających z uprawnień (interesów) osobistych członków zarządu wobec spółki.

II. 1. Członkowie zarządu w postępowaniu zabezpieczającym postępowanie o ogłoszenie upadłości

Jeżeli wniosek o ogłoszenie upadłości złożył dłużnik, sąd z urzędu dokonuje zabezpieczenia majątku dłużnika. Jeżeli z wnioskiem o ogłoszenie upadłości wystąpił wierzyciel lub inny uprawniony zabezpieczenia dokonuje się na jego żądanie (art. 36 p.u.n.). Sąd może zabezpieczyć majątek dłużnika poprzez ustanowienie tymczasowego nadzorcy sądowego. Do tymczasowego nadzorcy sądowego stosuje się odpowiednio wskazane w art. 38 ust.1 p.u.n. tj. przepisy normujące status nadzorcy sądowego.

W razie ustanowienia zabezpieczenia w postaci tymczasowego nadzorcy sądowego, dłużnik zachowuje prawo wykonywania czynności zwykłego zarządu oraz korzystania ze swego mienia. Czynności dłużnika przekraczające zwykły zarząd wymagają zgody tymczasowego nadzorcy sądowego wynika to z odpowiedniego stosowania art. 76 ust.3 p.u.n.²⁵². Analizując sposób podejmowania decyzji przez członków zarządu w ramach czynności zwykłego zarządu stwierdzić należy, że w dalszym ciągu każdy członek zarządu może prowadzić bez uprzedniej uchwały (zgody) zarządu sprawy nieprzekraczające zakresu zwykłych czynności spółki, zgodnie z art. 208 §3 k.s.h. Gdy sprawa przekracza zakres czynności zwykłego zarządu, powinna być podjęta uprzednia uchwała zarządu (art. 208 §4 k.s.h.), a tak rozpatrzona przez zarząd sprawa powinna zostać skierowana do rozpatrzenia przez tymczasowego nadzorcę sądowego. Do oświadczenia zgody (zezwoenia) nadzorcy sądowego, jak i tymczasowego nadzorcy sądowego należy stosować przepisy o zgodzie osoby trzeciej. Wynikające z tego konsekwencje zostaną omówione w dalszej części w pkt. III.3.

Innym sposobem zabezpieczenia jest ustanowienie zarządu przymusowego nad majątkiem dłużnika, jeżeli zachodzi obawa, że dłużnik będzie ukrywał swój majątek lub w inny sposób działał na szkodę wierzycieli, a także gdy dłużnik nie wykonuje poleceń tymczasowego nadzorcy sądowego.

²⁵⁰ K. Flaga-Gieruszyńska, *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Warszawa 2012, s. 58.

²⁵¹ Tamże, s. 59.

²⁵² A. Jakubecki *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 95.

Zarządca przymusowy powinien dokonać wszystkich czynności zarządu związanych z bieżącym prowadzeniem przedsiębiorstwa dłużnika oraz zachowaniem w stanie nie pogorszonym majątku dłużnika, który w razie upadłości wejdzie w skład masy upadłości. Istnieje możliwość określenia przez sąd sposobu wykonywania zarządu przymusowego orzeczonego tytułem zabezpieczenia, w przypadku gdyby chodziło o zawężenie albo rozszerzenie uprawnień zarządcy wynikających z art. 182 p.u.n. W tym względzie należy się jednak kierować regułą, że skutki zabezpieczenia nie powinny sięgać dalej niż skutki ogłoszenia upadłości²⁵³.

Reasumując wskazać należy, że ustanowienie zarządcy przymusowego w ramach postępowania zabezpieczającego pozbawi członków zarządu prawa prowadzenia spraw spółki w zakresie majątku dłużnika, który w razie upadłości wejdzie w skład masy upadłości, co stanowi ograniczenie kodeksowych kompetencji zarządu i członków zarządu w zakresie prowadzenia spraw spółki. Dodatkowo zauważyć można, że do tego ograniczenia dojdzie w sytuacji przed formalnym ogłoszeniem upadłości, tj. na etapie postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości. Etap ten przeznaczony jest zasadniczo na badanie czy istnieją podstawy do ogłoszenia upadłości²⁵⁴.

II. 2. Ograniczenia członków zarządu w pełnieniu funkcji w przypadku ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu

W postępowaniu upadłościowym z możliwością zawarcia układu zarząd mieniem wchodzącym w skład masy upadłości sprawuje upadły pod nadzorem nadzorcy sądowego, chyba że sąd ustanowił zarządcę. Sąd ustanawia zarządcę, jeżeli upadły nie daje rękojmi należytego sprawowania zarządu (art. 76 ust.1 p.u.n.).

Z powyższego wynika, że w przypadku ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu zarząd mieniem wchodzącym w skład masy upadłości może wykonywać sam upadły (zarząd własny) pod nadzorem nadzorcy sądowego. Natomiast jeśli upadły nie daje rękojmi należytego sprawowania zarządu sąd ustanawia zarządcę. Dopuszcza się również możliwość rozstrzygnięć częściowych – w takiej sytuacji zarządca pełni jednocześnie funkcję nadzorcy sądowego wobec tej części majątku, jaka została w zarządzie własnym upadłego, przy czym prawidłowe funkcjonowanie takiej konstrukcji jest możliwe gdy w postanowieniu sądu zostaną określone precyzyjnie składniki majątkowe, które podlegają zarządowi upadłego²⁵⁵.

Co do zasady upadły sprawujący zarząd własny (ale jednak pod nadzorem nadzorcy sądowego) jest uprawniony do dokonywania czynności zwykłego zarządu. Na dokonanie czynności

²⁵³ Tamże, s. 102.

²⁵⁴ T. Mróz, M. Stec, *Prawo ...*, dz. cyt., s. 80.

²⁵⁵ K. Flaga-Gieruszyńska, *Prawo ...*, dz. cyt., s. 53.

przekraczających zakres zwykłego zarządu jest wymagana zgoda nadzorcy sądowego, chyba że ustawa przewiduje zgodę rady wierzycieli (art. 76 ust. 3 p.u.n.). Przyjmuje się, że do oświadczenia zgody (zezwolenia) nadzorcy sądowego należy stosować przepisy o zgodzie osoby trzeciej. Wynikają z tego dwie konsekwencje: 1) zgoda taka może być wyrażona po dokonaniu czynności przez upadłego, jego zarząd (art. 63 §1 zd. 1 *in fine* i zd. 2 k.c.²⁵⁶), 2) nadzorca powinien złożyć swe oświadczenie w formie szczególnej, jeżeli do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna (art. 63 k.c.)²⁵⁷.

Przepisy pozwalające na utrzymanie zarządu własnego nie dają podstaw do oceny jaki jest skutek czynności dokonanej przez upadłego (tzn. jego zarząd) bez wymaganej zgody nadzorcy sądowego. Przyjmuje się, że czynność taka jest bezskuteczna do wierzycieli, jeżeli osoba, z którą upadły dokonał czynności, wiedziała, że czynność ta przekracza granice zwykłego zarządu oraz, że nadzorca sądowy nie udzielił na nią zgody, albo się jej sprzeciwił²⁵⁸.

Natomiast, w przypadku ustanowienia zarządcy, ten niezwłocznie po powołaniu obejmuje zarząd masą upadłości, zabezpiecza ją przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zabránieniem przez osoby trzecie oraz sporządza spis inwentarza i sprawozdanie finansowe na dzień poprzedzający ogłoszenie upadłości, jeżeli dotychczas w toku postępowania nie zostały sporządzone (art. 182 p.u.n.). Zarządca jest obowiązany sprawować zarząd zgodnie z zasadami prawidłowej gospodarki. Zarządca dokonuje wszelkich czynności zarządu związanych z bieżącym prowadzeniem przedsiębiorstwa upadłego oraz zachowaniem w stanie niepogorszonym masy upadłości (art. 184 p.u.n.).

Z art. 75 ust. 3 p.u.n. można wywnioskować, że w przypadku ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu, istnieje możliwość pozbawienia upadłego prawa zarządu nad całością lub częścią mienia wchodzącego do masy upadłości. Wprost wynika to z art. 51 ust. 1 pkt. 3 p.u.n., który stanowi, że sąd wydaje postanowienie o ogłoszeniu upadłości, w którym m.in. określa czy i w jakim zakresie upadły będzie sprawował zarząd swoim majątkiem, jeżeli postępowanie będzie prowadzone z możliwością zawarcia układu.

Reasumując tą część rozważań, można stwierdzić, że utrzymanie zarządu własnego w ramach upadłości układowej, nie modyfikuje, co do zasady ograniczeń samych członków zarządu wobec spółki związanych z pełnieniem funkcji w zarządzie, gdyż nadal mogą podejmować samodzielnie czynności w ramach zwykłego zarządu. W zakresie czynności przekraczających zwykły zarząd, które podejmowane muszą być kolegialnie przez członków zarządu, będzie wymagana zgoda nadzorcy sądowego. Modyfikacja ograniczeń następuje w przypadku ustanowienia zarządcy, który obejmuje

²⁵⁶ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny.

²⁵⁷ S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze Komentarz*, Warszawa 2004, s. 232.

²⁵⁸ Tamże.

zarząd masą upadłości. Dochodzi bowiem do ograniczenia kompetencji zarządu i członków zarządu związanych z pełnieniem funkcji w zarządzie wprost wobec spółki, a określonych przepisami k.s.h. Zakres wprowadzonych modyfikacji zależy od tego w jakim zakresie upadły zostaje pozbawiony prawa zarządu oraz jak wielki jest majątek spółki, który nie wszedł do masy upadłości.

II. 3. Ograniczenia członków zarządu w pełnieniu funkcji w przypadku ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego

Jeżeli ogłoszono upadłość obejmującą likwidację majątku upadłego, upadły traci prawo zarządu oraz możliwości korzystania i rozporządzania mieniem wchodzącym do masy upadłości (art. 75 p.u.n.). Charakter prawny masy upadłości można zdefiniować jako część majątku upadłego, który służy zaspokojeniu wierzycieli w postępowaniu upadłościowym, który nie posiada natomiast ani osobowości prawnej, ani zdolności prawnej²⁵⁹. Podobnie, jak to ma miejsce przy tzw. upadłości układowej utrata przez upadłego prawa zarządu oraz możliwości korzystania i rozporządzania mieniem wchodzącym do masy upadłości, nie pozbawia jednak zarządu, a co za tym idzie członków zarządu prawa do zarządu nad mieniem spółki nie wchodzącym do masy upadłości. Wynika to z faktu, że upadły utrzymuje w pełni zdolność rozporządzania majątkiem, który nie należy do masy upadłości²⁶⁰. Ustawodawca prawa upadłościowego i naprawczego także w upadłości obejmującej likwidację masy upadłości dopuszcza istnienie tego organu spółki, choć zakres kompetencji pozostawionych zarządowi jest niezwykle skąpy²⁶¹. Wykaz majątku, który nie wchodzi do masy upadłości zawierają art. 63-67 p.u.n. Dodatkowo może to być majątek wyłączony z masy upadłości na skutek postanowienia sędziego-komisarza, do którego pełnię praw będzie posiadał upadły²⁶².

W przypadku upadłości likwidacyjnej zarząd i jego członkowie tracą prawo prowadzenia spraw spółki w odniesieniu do majątku upadłego wchodzącego w skład masy upadłości. W tej sytuacji dochodzi do ograniczenia prawa do zarządzania z reguły prawie całym majątkiem spółki. Majątek spółki wchodzący w skład masy upadłości nie jest zarządzany przez zarząd lecz przez syndyka, a co za tym idzie członkowie zarządu nie są uprawnieni do podejmowania nawet czynności zwykłego zarządu, co do tego majątku. Takie uszczuplenie praw członków zarządu należy zakwalifikować, jako pozakodeksowe ograniczenie ich uprawnień wobec spółki. Zarząd, czyli również członkowie zarządu nie prowadzą już bowiem wszystkich spraw spółki (art. 201 k.s.h.),

²⁵⁹ F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 138.

²⁶⁰ M. Waligórski, *Systematyczny zarys prawa procesu cywilnego*, Kraków 1946, s. 120.

²⁶¹ A. Witosz, *Kompetencje wspólników prowadzących sprawy spółki i pozycja prawna zarządu w spółkach handlowych w likwidacji*, „Przegląd Prawa Handlowego”, nr 8, Warszawa 2009, s. 8.

²⁶² A. Witosz, *Prokura, a upadłość po wejściu w życie prawa upadłościowego i naprawczego*, „Prawo Spółek”, nr 6, Warszawa 2007, s. 2-11.

mimo, że nie tracą oni swojego statusu członków zarządu – uprawnienia i obowiązki z art. 208 §2 k.s.h. w zakresie prowadzenia spraw spółki zostają zasadniczo ograniczone. Upadłe przedsiębiorstwo przejmowane jest w zarząd przez syndyka i jako zarządca zajmuje się on nie tylko administracją oznaczonego mienia dłużnika (spółki), lecz także spełnieniem czynności niezbędnych do spieniężenia całego majątku dłużnika²⁶³. Z istoty zarządu masą upadłości przez syndyka można wyprowadzić zasadę jednolitości zarządu, z której wynika wyłączność syndyka do wykonywania czynności faktycznych i prawnych mieszczących się w zakresie pojęcia zarządu masą upadłości²⁶⁴.

Przyjmuje się, że członkowie zarządu nie mają obowiązku współpracy z syndykiem i sędzią komisarzem, a tym bardziej dokonywania pozytywnych działań na rzecz masy upadłości²⁶⁵. Jest to zdecydowane ograniczenie praw i obowiązków członków zarządu wobec spółki, a wyrażonych np. w art. 201 k.s.h. Z drugiej strony to członkowie zarządu (zarząd) wykonują nałożony na upadłego obowiązek udzielania syndykowi i sędziemu komisarzowi wszelkich potrzebnych wyjaśnień dotyczących majątku upadłego, albowiem są w dalszym ciągu upoważnieni do reprezentacji upadłego wobec syndyka, czy sędziego komisarza. Jest to przykład ograniczenia praw i obowiązków członków zarządu wobec spółki, dotyczący bezpośrednio pełnienia funkcji członka zarządu. Dodatkowo wydaje się, że członkowie zarządu w relacjach z syndykiem, czy sędzią komisarzem nie muszą działać zgodnie z określonymi w danej spółce zasadami reprezentacji, które powodowałyby, w celu wydania majątku syndykowi, co jest z oczywistych względów czynnością przekraczającą zwykły zarząd, konieczność podjęcia stosownej uchwały przez zarząd. Wydanie tego majątku przez jednego z członków zarządu syndykowi bez zgody wszystkich pozostałych członków zarządu, czy wspólników, nie może rodzić negatywnych konsekwencji wobec takiego członka zarządu, także ze strony spółki. Takie działanie członków zarządu w przypadku braku stanu upadłości powodowałoby, co najmniej naruszenie art. 208 §4 k.s.h. *in fine*.

II. 4. Modyfikacja ograniczeń osobistych członków zarządu w prawie upadłościowym i naprawczym

W ramach prawa upadłościowego i naprawczego zmienia się także sposób realizacji praw osobistych członka zarządu wobec spółki oraz dochodzi do ograniczenia członków zarządu wobec spółki, przy czym ograniczenie to jest konsekwencją ograniczeń praw wszystkich podmiotów wobec spółki będącej w upadłości. Odwołanie członka zarządu z pełnionej przez niego funkcji, nie pozbawi go roszczeń ze stosunku pracy lub innego stosunku prawnego dotyczącego pełnienia funkcji członka

²⁶³ K. Knoppek, *Glosa do postanowienia SN z 29.02.1984 r., IV PZ 16/84, „Palestra”*, nr 11, Warszawa 1985, s.145.

²⁶⁴ P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka w procesie dotyczącym masy upadłości*, Warszawa 2013, s. 134.

²⁶⁵ S. Gurgul, *Prawo ...*, dz. cyt., s. 156.

zarządu, z tym, że roszczenia te będą dochodzone w ramach postępowania upadłościowego. Dalej, niejednokrotnie z członkami zarządu zawierane są umowy o charakterze cywilnoprawnym (umowy o pełnienie funkcji członka zarządu, kontrakty menadżerskie) określające prawa i obowiązki członka zarządu wykraczające poza zakres regulacji k.s.h., ale nie będące z nimi w sprzeczności²⁶⁶. W przypadku zakwalifikowania takiej umowy zawartej pomiędzy spółką, a członkiem zarządu, jako umowy zlecenia wygaśnie ona z dniem ogłoszenia upadłości, a wierzytelności z tytułu poniesionej wskutek tego szkody będą mogły być dochodzone przez członka zarządu w postępowaniu upadłościowym. Art. 102 p.u.n. stanowi, że zawarte przez upadłego umowy zlecenia, w których upadły był dającym zlecenie wygasają z dniem ogłoszenia upadłości. Na podstawie przepisów o zleceniu należy też ocenić umowy o świadczenie usług, jeśli nie zostały one uregulowane innymi przepisami jako odrębny rodzaj umowy²⁶⁷.

Zgodnie z art. 129 p.u.n., jeżeli wynagrodzenie za pracę reprezentanta upadłego, określone w umowie o pracę lub umowie o świadczenie usług zawartej przed ogłoszeniem upadłości, jest rażąco wyższe od przeciętnego wynagrodzenia za tego rodzaju pracę lub usługi i nie jest uzasadnione nakładem pracy, sędzia-komisarz z urzędu albo na wniosek syndyka, nadzorcy sądowego lub zarządcy uzna, że określona część wynagrodzenia, przypadająca za okres przed ogłoszeniem upadłości, nie dłużej jednak niż sześć miesięcy przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, jest bezskuteczna w stosunku do masy upadłości, chociażby wynagrodzenie zostało już wypłacone. Sędzia-komisarz może uznać za bezskuteczne w całości lub części w stosunku do masy upadłości wynagrodzenie reprezentanta upadłego przypadające za czas po ogłoszeniu upadłości, jeżeli ze względu na objęcie zarządu przez syndyka lub zarządcę nie jest ono uzasadnione nakładem pracy. W powyższych przypadkach sędzia-komisarz określa podlegające zaspokojeniu z masy upadłości wynagrodzenie w wysokości odpowiedniej do pracy wykonanej przez reprezentanta upadłego.

Bez wątpienia regulacje art. 129 p.u.n. odnoszą się do członków zarządu, ponieważ przez pojęcie reprezentanta upadłego należy rozumieć osoby wchodzące w skład organu zarządzającego postawionego w stan upadłości podmiotu²⁶⁸. Zasady te stosuje się odpowiednio do świadczeń przysługujących w związku z rozwiązaniem stosunku pracy albo umowy o usługi związane z zarządem przedsiębiorstwem. Podnosi się również, że badaniu przez sędziego komisarza (pod kątem spełnienia przesłanek, o których mowa w art. 129 ust. 1 p.u.n.) mogą podlegać także warunki ewentualnej umowy o zakazie konkurencji (art. 101¹ i nast. k.p.²⁶⁹). Z niej bowiem także wynika dla członka zarządu (pracownika) prawo do określonych świadczeń obciążających masę upadłości, które

²⁶⁶ Z. Kubot, *Umowy o zarządzanie członków zarządu spółek kapitałowych*, Warszawa – Zielona Góra 1998, s. 33.

²⁶⁷ S. Gurgul, *Prawo ...*, dz. cyt., s. 323.

²⁶⁸ A. Jakubecki *Prawo ...*, dz. cyt., s. 292.

²⁶⁹ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy.

mogą zostać ocenione pod kątem analogicznych uprawnień przyznawanych przez innych pracodawców. Zdaniem A. Jakubeckiego art. 129 p.u.n. odnosi się także do przypadku gdy członkom zarządu wynagrodzenie przysługuje bezpośrednio na podstawie umowy spółki²⁷⁰.

Podkreślić jednak należy, że uznanie za bezskuteczne w stosunku do masy upadłości, nie oznacza uznania za bezskuteczne w stosunku do samej spółki. Jak już o tym była mowa spółka może posiadać także majątek nie wchodzący w skład masy upadłości. W przypadku wydania postanowienia przez sędziego-komisarza o bezskuteczności części wynagrodzenia członka zarządu w stosunku do masy upadłości nie powoduje to, że zawarta umowa o pracę, czy umowa cywilnoprawna pomiędzy spółką, a członkiem zarządu staje się nieważna, czy nieskuteczna, ale jedynie ogranicza możliwość zaspokojenia się członka zarządu z części majątku spółki, jakim przecież jest masa upadłości, a co za tym idzie stanowi faktyczne ograniczenie uprawnień członków zarządu wobec spółki, poprzez ograniczenie majątku spółki, z którego roszczenia członka zarządu mogą być zaspokojone. Dlatego też należy zakwalifikować powyższe regulacje tj. art. 129 p.u.n., jako źródło ograniczeń członka zarządu wobec spółki w zakresie jego uprawnień osobistych.

Dodatkowo zgodnie z art. 185 ust. 4 p.u.n. koszty związane z funkcjonowaniem organów upadłego oraz realizacją jego uprawnień organizacyjnych ustala każdorazowo sędzia komisarz. Koszty te wchodzi w skład postępowania upadłościowego. Na postanowienie sędziego komisarza przysługuje zażalenie. Jednak, jak twierdzi S. Gurgul koszty te nie obejmują wynagrodzeń osób będących piastunami organów upadłego²⁷¹.

Prawo upadłościowe i naprawcze natomiast nie zawiera przepisów, które modyfikowałyby sytuacje kolizyjne pomiędzy spółką (upadłym), a członkami zarządu, o których mowa w art. 209-211 k.s.h., co nakazuje twierdzić, że regulacje te pozostają niezmienione i mają zastosowanie również do relacji pomiędzy członkami zarządu, a spółką w upadłości. Przy czym w praktyce ze względu na ograniczenie praw członków zarządu w prowadzeniu spraw spółki w upadłości ich zastosowanie będzie faktycznie bardzo ograniczone.

Podsumowanie

Reasumując należy stwierdzić, że członkowie zarządu w przypadku wszczęcia postępowania upadłościowego tracą lub mogą utracić możliwość zarządu majątkiem spółki w części lub w całości. Zakres przedmiotowy związanych z prowadzeniem spraw spółki może zostać zasadniczo ograniczony. Zgodnie z k.s.h. każdy członek zarządu ma prawo i obowiązek prowadzenia spraw spółki (art. 208 §2 k.s.h.) – przepisy p.u.n. ograniczają tę zasadę lub dają podstawy do jej ograniczenia. Domniemanie

²⁷⁰ A. Jakubecki *Prawo ...*, dz. cyt., s. 293.

²⁷¹ S. Gurgul, *Prawo ...*, dz. cyt., s. 546.

kompetencji zarządu wynikające z art. 201 k.s.h. również traci swą aktualność w szczególności w przypadku gdy ogłoszono upadłość obejmującą likwidację majątku upadłego. Upadły traci wówczas prawo zarządu oraz możliwość korzystania i rozporządzania mieniem wchodzącym do masy upadłości. Również ograniczone są lub mogą być prawa członków zarządu do dochodzenia pierwotnie im przyznanego wynagrodzenia od spółki pomimo, że w dalszym ciągu osoby te pełnią swe funkcje w zarządzie.

Dokonana analiza nie rozwiązuje wszystkich kwestii zarówno praktycznych, jak i teoretycznych związanych z ograniczeniami zarządu wynikającymi z prawa upadłościowego i naprawczego, wskazuje jednak, że źródła ograniczeń członków zarządu wobec spółki z ograniczoną odpowiedzialnością to nie tylko te wskazane w art. 207 k.s.h., ale także inne ograniczenia wynikające lub mogące wynikać np. z prawa upadłościowego i naprawczego. Zatem katalog ograniczeń członków zarządu w ich relacjach ze spółką wskazany w art. 207 k.s.h. nie jest katalogiem zamkniętym.

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest analiza ograniczeń członków zarządu wobec spółki z ograniczoną odpowiedzialnością określonych przepisami Kodeksu spółek handlowych w przypadku upadłości spółki. W artykule omówiono ograniczenia członków zarządu wynikające z kodeksu spółek handlowych tj. ograniczenia wynikające z kompetencji zarządu, konieczności uzyskania zgody innych członków zarządu, oraz sytuacji kolizyjnych (np. konfliktu interesów). Do ograniczeń kodeksowych członków zarządu nie zakwalifikowano prawa kontroli nad zarządem, które niektórzy autorzy wymieniają jako ograniczenie zarządu, czy członków zarządu, ponieważ taka kontrola nie może być traktowana, jako ograniczenie. W artykule dokonano podziału ograniczeń członków zarządu na te dotyczące pełnionej funkcji członka zarządu oraz wynikające z uprawnień osobistych członków zarządu. Następnie dokonano analizy ograniczeń kodeksowych członków zarządu na tle przepisów prawa upadłościowego i naprawczego na etapie postępowania zabezpieczającego postępowanie o ogłoszenie upadłości i dalej w przypadku ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu, jak i w przypadku ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku spółki. Analiza ta pozwala stwierdzić, że Prawo upadłościowe i naprawcze można zakwalifikować, jako pozakodeksowe źródło ograniczeń członków zarządu. Należy stwierdzić, że członkowie zarządu w przypadku wszczęcia postępowania upadłościowego tracą lub mogą utracić możliwość zarządu majątkiem spółki w części lub w całości, mimo, że dalej pełnią swe funkcje. Dokonana analiza wskazuje, że źródła ograniczeń członków zarządu wobec spółki z ograniczoną odpowiedzialnością to nie tylko te wskazane w art. 207 k.s.h., ale także inne ograniczenia wynikające lub mogące wynikać np. z Prawa upadłościowego i naprawczego. Zatem katalog ograniczeń członków zarządu w ich relacjach ze spółką wskazany w art. 207 k.s.h. nie jest katalogiem zamkniętym.

Summary

Subject of the article is an analysis of restrictions/limitations regarding members of the management board towards a company with a limited liability, specified by the Commercial Companies Code (Kodeks Spółek Handlowych - KSH), in case of company's bankruptcy. In the article there are elaborated limitations of members of the management board resulting from the Commercial Companies Code i.e. limitations resulting from competence of the management board, necessity of receiving consents of other members of the board, and situations of conflict (e.g. conflict of interests). A right to control of the management board, which is pointed by some authors as limitation of the management board or members of the management board, was not classified as such limitation of members of the management board, since a control cannot be treated as limitation. In the

article, limitations of members of the management board were divided into limitations concerning performed function as a member of the management board and those resulting from personal rights of members of the management board. Then there was done an analysis of the code limitations regarding members of the management board on the background of provisions of the Bankruptcy and Rehabilitation Law (Prawo upadłościowe i naprawcze) on the stage of a proceeding securing the bankruptcy proceeding and further in the case of declaration of bankruptcy open to an arrangement (upadłość układowa) and in the case of declaration of bankruptcy involving liquidation company's assets (upadłość likwidacyjna). This analysis leads to the conclusion, that the Bankruptcy and Rehabilitation Law can be qualified as other than the Code (KSH) source (other source of law) of limitations of members of the management board. It should be noted that members of the management board in case of declaration of bankruptcy lose or can lose the possibility of management of company's assets in part or in whole, despite they continue to perform their functions as members of the management board. The analysis indicates that sources of limitations of members of the management board towards a limited liability company, are not only those pointed in article 207 of the Commercial Companies Code, but also other limitations resulting or which may result e.g. from the Bankruptcy and Rehabilitation Law. Thus, a catalog of limitations of members of the management board in their relations with a company pointed in article 207 of the Commercial Companies Code is not full or exclusive.